

התנועה הירוקה – חזון/ בסיס למצע

הציבור בישראל שואף לפוליטיקה חדשה. כזו שמתאימה למאה ה-21. האידיאולוגיות המכוננות שעמדו ביסוד הקמתה של מדינת ישראל, ועוד יותר מהן המסגרות המפלגתיות שעיצבו את המערכת הפוליטית הישראלית במשך השנים אינן מתאימות עוד לאתגרים של ימינו. הן איבדו את כוחן, את הרלוונטיות שלהן ואת כושר המשיכה שלהן. הפוליטיקה בישראל סובלת ממחלות כרוניות: היעדר תכנון וחשיבה לטווח ארוך, שחיקת הסולידריות והסובלנות, קיטוב קיצוני, כוחנות, סקטוריאליזם, שחיתות. משבר הפוליטיקה הישראלית הוא משבר הדמוקרטיה הישראלית. ישראלים רבים מדי זנחו את האמונה ביכולת שלהם להשפיע במשהו על חייהם ובאפשרות שמהוהו כאו ישתנה. צו השעה הוא לייצר פוליטיקה אחרת. פוליטיקה שיכולה להתמודד עם המשימות של היום באמצעות תפיסות אחרות, לאור סדר עדיפויות אחר - ועם רוח אידיאליסטית מחודשת. פוליטיקה של תקווה.

התנועה הירוקה היא תנועה פוליטית סביבתית-חברתית המאגדת פעילי שטח, מייסדי ארגונים, חברי מועצות ערים ואנשי אקדמיה, הגות ומדע אשר שותפים להכרה כי חיוני שלאגנדה הסביבתית-חברתית יהיה ביטוי בכל מערכות השלטון. בעשור השנים האחרון התנועה הסביבתית התפתחה והתעצמה, נחלה הצלחות רבות, והפכה להיות אחד הגורמים החוץ-מפלגתיים החזקים והמתוחכמים בחברה האזרחית. כעת הגיעה השעה לעלות מדרגה. אנו סבורים שההשקפה הסביבתית-חברתית חייבת להיות חלק מרכזי מהדיון הפוליטי, וכי מפלגה ירוקה, שורשית, אותנטית ובעלת תפיסה רחבה חייבת להיות חלק אינטגרלי מהמפה הפוליטית בישראל.

ישראל שרויה כיום במשבר סביבתי חמור. אך פגיעה כה מסיבית היא סימפטום של מחלה רחבה יותר. היא מעידה על סדרי עדיפות מעוותים, העדפה של אינטרסים צרים על טובת הכלל, החלטות בלתי שקופות ובלתי דמוקרטיות, אי-צדק בחלוקת משאבים, פערים חברתיים מעמיקים וערכי חברה במשבר. סדר היום של **התנועה הירוקה** מתחיל במשבר הסביבתי, אך אינו מסתיים שם. **התנועה הירוקה** תתמודד עם הבעיות הסביבתיות ובד בבד עם השורשים של הבעיות הללו שהם בעיות יסוד בחברה הישראלית של היום.

אף שנדמה לעתים שהנושא הירוק הפך לאופנה פוליטית שבה מתהדרים פוליטיקאים רבים, הניסיון מלמד שבשעת מבחן הם בדרך כלל מעדיפים אינטרסים אחרים: של בעלי ההון, של הנדל"ניסטים, של המקורבים לצלחת. רק תנועה שהתפתחה מהשטח, שדפוס החשיבה שלה התעצבו במשך שנים של פעילות למען שינוי ציבורי וששרויה כל העת בדיאלוג עם החברה שבה היא פועלת, יכולה להביא סדר יום ירוק אמיתי.

התנועה הירוקה אינה טרנד, אלא ביטוי של השקפת עולם מתקדמת עמוקה וסדורה, שהתפתחה במשך תקופה ארוכה בתנועה הסביבתית בישראל ובעולם. השקפה שיש לה מה לומר בכל תחומי החיים, ומחברת עקרונות סביבתיים, חברתיים, כלכליים, אזרחיים והומניסטיים למשנה כוללת. הירוק הוא לא נושא צר של שמירת הנוף, העצים והפרחים. הירוק הוא סדר היום הפוליטי הרחב ביותר והנוקב ביותר שעומד בפני האזרח הישראלי. ירוק זה לא דאגה לסביבה, אלא דאגה לבני אדם שחיים בתוך סביבה, לרווחתם, לאושרם ולעתידם; ירוק זה לא רק להיות בעד מיחזור בקבוקים, אלא להצביע באומץ על מי שעושה רווחים על גבו של המשבר הסביבתי-חברתי ועל מי שמפסיד ממנו; ירוק הוא עמידה לימין מי שנפגע מהאי-צדק הסביבתי-חברתי; וחשוב מכל: ירוק זה אמונה נחושה בשינוי וביכולת לחולל שינוי.

התנועה הירוקה היא הגורם היחיד בפוליטיקה הישראלית כיום, שמסוגל ליצור חיבורים בין קהלים וזרמים אידיאולוגיים שתמיד נתפסו כסותרים או עוינים אלו את אלו. מהשמאל אנו שואבים את הדבקות בצדק: צדק חברתי וצדק סביבתי, את תפיסת אחריותה של המדינה כלפי רווחתה של כל אזרח, ובפרט הקבוצות המוחלשות, ואת המחויבות לשלום ולסולידריות. מהמסורת הליברלית אנו שואבים את העמידה הנחושה על שמירת זכויות האדם ועל חופש הפרט והביטוי, את הסובלנות, את הפלורליזם התרבותי ואת האמונה בזכותו של כל אדם לחירות, לכבוד ולחיים של סיפוק, יופי ומשמעות. מהמורשת הדתית אנו שואבים את הכבוד למסגרות זהות קולקטיביות – דת, לאום, קהילה ומשפחה – ואת ההכרה בערכן כחלק מעומק חייו של אדם ורבגוניותה של חברה. רק **בתנועה הירוקה** יכולים להיפגש יהודים וערבים, דתיים וחילוניים, ילידי הארץ ועולים, אנשי מרכז ופריפריה ולפעול למען טובת הכלל, לאחד שפות, צרכים ורגישויות שונות לדגל של עתיד משותף. זהו הכוח של הירוק. זוהי התקווה של כולנו.

המשבר הסביבתי – משבר קיומי

ישראל היא חלק ממשבר הסביבה העולמי - היא מושפעת ממגמות גלובאליות כמו התחממות כדור הארץ, ותורמת להן את חלקה. בה בעת סובלת ישראל משורה של בעיות סביבתיות חריפות וייחודיות משל עצמה. ישראל היא בין המדינות הצפופות ביותר עולם – אוכלוסייתה גדלה בקצב מהיר, ועמה גם רמת החיים, ניצול המשאבים והצריכה הפרטית, בתוך שטח קטן. ישראל, כמו מדינות אחרות, צורכת את העכשיו על חשבון המחר. תוצאותיו של חוסר האיזון בין השימוש הבזבזני והבלתי מבוקר במשאבים לבין חובת המדינה לשמר את בריאותם, את רווחתם, את איכות חייהם ואת עתידם של אזרחיה נותנים את אותותיהם בכל תחום ובכל פינה בארץ. נחלי הארץ מזוהמים, הכינרת וים המלח הולכים ונעלמים, זיהום האוויר בערים גובה מאות קורבנות מדי שנה. הים התיכון מתרוקן מדגים ומתמלא בכימיקלים. השטחים הפתוחים נעלמים מתחת לאספלט, ונופי הארץ מתחלפים בפרברים הסותרים כל היגיון התכנוני. המשבר הסביבתי אינו בגדר מותרות, שניתן לדחות את הטיפול בהם עד שיבואו על פתרון כל הבעיות "הקיומיות". המשבר הסביבתי הוא בעיה קיומית.

השמירה על הסביבה אינה צריכה לבוא על חשבון הרווחה הכלכלית והפיתוח. ואולם, הפיתוח – הכלכלי, האורבני, התעשייתי או התחבורתי - אינו יכול להיעשות במנותק מבני האדם שאותם הוא אמור לשרת, במנותק מזכותם וזכות ילדיהם לסביבה נקיה ולחיים בריאים ואיכותיים. אנו זקוקים לפיתוח אחר: פיתוח בר קיימא.

ישראל צריכה לערוך שידוך מערכות כולל בטיפול בנושא הסביבתי.

במישור הממשלתי, עליה להתוות תוכנית בין-משרדית רב שנתית להתמודדות עם משבר הסביבה, לקבוע יעדים מדידים ליישומה ולהפוך את המשרד להגנת הסביבה ממשרד זעיר וזעום-תקציב לגורם ביצועי משמעותי, המסוגל להוביל תהליכים.

במישור הפרלמנטרי, יש צורך להשלים את את חקיקתם של חוקים שירתיעו גורמים מזהמים, יהפכו את זיהום הסביבה לבלתי כדאי, ויקבעו נהלים לשיתוף הציבור במערכת שקופה ודמוקרטית של קבלת החלטות תכנוניות.

במישור המוניציפאלי, יש להרחיב את הסמכויות הניתנות לרשויות המקומיות להנהיג תקנות סביבתיות בתחומיהן וליזום מהלכים לשיפור הסביבה העירונית.

התנועה הירוקה תבטיח להוביל את המאמץ להעביר את חוק אויר נקי וחקיקה לניקוי קרקע מזוהמת ובעיקר להבטיח את ביצועם.

אבל השינוי אינו רק במדיניות. החלטות ממשלה וחוקים אינם יכולים לבדם להוביל לשינוי מעמיק ואמיתי במגמות חברתיות. את אלו יש צורך ללוות בפעולה למען שינוי תודעתי וחינוכי בחברה, בהטמעת השיח הסביבתי כחלק בלתי נפרד מן האתיקה האזרחית של המאה ה-21.

חברה חזקה, כלכלה אנושית

כלכלה לעולם איננה מתקיימת בחלל ריק, במנותק מהרקמה האנושית והסביבתית שממנה היא יונקת וצומחת. בניית כלכלה משגשגת ויציבה חייבת להיות מבוססת על חברה חזקה ומלוכדת, על סביבה בריאה ועל מערכות אקולוגיות מתפקדות.

בעשורים האחרונים הפכה החברה הישראלית מאחת החברות השוויוניות בעולם, לחברה הלוקה בפערים קיצוניים. כלכלה המונעת אך ורק על-ידי כוחות השוק והגלובליזציה החליפה בחטף, ללא איזונים מתאימים, את הכלכלה שלפחות למראית עין הייתה מכוונת לשירות הקהילה והאזרחים שלה. המשק הישראלי אמנם צומח בשיעורים מרשימים, וטוב שכך, אך הצמיחה מתרכזת בפרטיה גיאוגרפית קטנה מדי, בשכבות חברתיות מצומצמת מדי ובידיים מעטות מדי - ומותירה רבים מאחור.

השירותים הציבוריים: מערכת החינוך, מערכת הבריאות והמערכת הסוציאלית נשחקים, ומפנים את הדרך לצמיחה של מערכת שירותים פרטית או סמי-פרטית. כך נוצרות שתי רמות של שירותים, אחת לעשירים ואחת לעניים. בעלי אמצעים קונים לעצמם שירותי רווחה פרטיים משופרים, חינוך פרטי וקרנות פנסיה יקרות, בעוד מערכת הרווחה הממלכתית שוקעת בניון.

לא פחות מהצורך לעמוד ביעדים המקרו-כלכליים של צמיחה ואינפלציה, חובתה של ישראל להיאבק בעוני ובפגרים החברתיים. חובתה לדאוג לכך שיותר אנשים יוכלו להשתלב בכלכלה ובמשק העבודה המשתנים על ידי השקעה מאסיבית בחינוך ובהכשרה מקצועית. בד בבד, אין לצפות שכל אדם יוכל להתאים את עצמו למשק המידע וההי-טק. על ישראל לשמר ולפתח אפשרויות תעסוקה רבות ומגוונות, המתאימות לכישורים שונים ולצרכים קהילתיים שונים.

זכותו של כל אזרח ישראלי להתפרנס בכבוד ולחיות בכבוד- על ישראל לקבוע ולאכוף שכר מינימום הוגן לכל עובד. על המדינה לספק לקשישים, לאמהות החד הוריות, למובטלים, למהגרי עבודה ולקבוצות ייחודיות נוספות תנאים לקיום מכובד ולא לשלוח אותם לחסדי נדבנים.

הכלכלה נועדה לשרת את רווחת החברה, אך היא גם נשענת על שירותי החינם של המערכות האקולוגיות. עלינו להגן על המערכות האלה גם לטובת הכלכלה. מה שקיבלנו פעם כמובן מאליו – אוויר נקי, מים צלולים, אילנות שמספקים חמצן ומייצבים את הקרקעות - כבר אינו בגדר מובן מאליו. קריסת המערכות הטבעיות גובה מחיר כבד מהכלכלה, ומאיימת על היציבות הכלכלית המקומית והעולמית, כפי שמעידה העלייה במחירי המזון והמחצבים. אין לנו אפשרות להמשיך בצמיחה שהורסת את המערכות שבהן היא תלויה.

תעשייה ירוקה - המהפכה התעשייתית של המאה ה-21

ירוק הוא הכלכלה של העתיד – והוא גם התעשייה של העתיד. בעולם שבו גוברת ההבנה ששגשוג כלכלי יכול להתקיים רק בצד סביבה בריאה ובת קיימא, תעשייה כבדה ומזהמת, בזבזנית במשאבים, לא תוכל לשרוד. שם המשחק ביזמות התעשיית העולמית כיום הוא פיתוח טכנולוגיות נקיות ומוצרים מתכלים והורדת העלות הסביבתית של הייצור. הדבר אינו נובע רק מרצון טוב, אלא מעוגן באמנות בינלאומיות להפחתת התחממות כדור הארץ שישראל חתומה עליהן. המעבר לתעשייה נקיה אינו עול – הוא הזדמנות כבירה. ישראל יכולה להישאר מאחור, להיגרר אחרי השינויים שמתפתחים במדינות אחרות, או להיות בין המובילות של המהפכה התעשייתית הבאה בעולם. התעשייה הקיימת יכולה לחדש את עצמה ולא לזהם. המדינה מצדה צריכה לאותת, דרך קנסות ותמריצים, שאין אפשרות אחרת. מתן השכלה אודות האתגרים הסביבתיים ותמריצים לעידוד מחקר ופיתוח יאפשרו יוזמות חדשות, ויצמיחו מאות עסקים חדשים. ישראל יכולה ליצור אלפי מקומות עבודה חדשים בתחום האנרגיה המתחדשת בשנים הבאות, ולהפוך את ישראל למעצמה בענף זה, וכך גם משוחררת מהתלות במדינות אחרות ובאנרגיה מיושנת הגורמת למשבר האקלים. **התנועה הירוקה** תיזום פרויקט לאומי לעצמאות משק האנרגיה הישראלי עד 2050, שיהיה מבוסס על אנרגית שמש.

מחזקים את האזרחות - מחיים את הדמוקרטיה

הדמוקרטיה הישראלית שרויה במשבר. שיעורי ההצבעה בבחירות יורדים בהתמדה, ועמדו במערכת הבחירות האחרונה על מעט יותר משישים אחוזים. שיעור ההצבעה בבחירות לרשויות המקומיות נמוך עוד יותר. נתונים אלה חותרים תחת הלגיטימיות של המוסדות הנבחרים ושל החלטותיהם. חמור מכך, הם מעידים על אובדן האמון של האזרחים בישראל ביכולתם להשפיע על מערכות השלטון ועל החיים הציבוריים בכלל. ההנחה הרווחת היא שאין טעם להשתתף בבחירות, משום שהמנהיגים דואגים רק לעצמם ולמקורביהם, משום שהתהליכים הפוליטיים נגועים בשחיתות מובנית, ומשום שבכל מקרה לאזרח הישראלי אין יכולת להשתתף בעיצוב עתידו. אין לו יכולת להשפיע על החלטות של מלחמה ושלום או של חלוקת תקציבים לאומיים, כפי שאיש אינו שואל לדעתו ביחס לבניית גורד שחקים ברחוב שבו הוא גר או לסגירת חוף הים. הניכור והאדישות של הישראלים כלפי המערכת הפוליטית, שחיקת התפיסה האזרחית שלהם וההסתגרות באתוס אינדבדואליסטי של "איש לביתו" הוא סכנה קיומית לדמוקרטיה הישראלית. הדרת הרגליים מהקלפי, כמו הדרת הרגליים ממעורבות ציבורית הופכת את התהליך הפוליטי בישראל למנותק מהאזרחים, ממה שמעסיק אותם וממה שהם זקוקים לו.

הדרך להחיות את הדמוקרטיה הישראלית היא בפיתוח הקהילה האזרחית והעצמת מושג האזרחות. הישראלי צריך להיות שותף, במישרין או באמצעות נציגים, ביותר תהליכים ומוסדות שבהם מעוצבים החיים הציבוריים במדינה. אין סיבה שתהליכים אלה ייעשו במחשכים, שקולו

של האינטרס הציבורי לא יישמע בהם, ושמידע יישאר עלום. יש להגביר את שיתוף הציבור בהליכים של תכנון עירוני, בקביעת תוכניות מתאר, במוסדות תרבות, חינוך, תקשורת וספורט. להפוך את הדמוקרטיה מפורמלית למהותית, פתוחה ומשתפת. במקום שהציבור ייתפס כאויב, הוא ונציגיו בארגונים הלא ממשלתיים צריכים להיות שותפים לדרך, ליוזמות ולחזון.

מקוצר נשימה לאורך נשימה – תכנון בר קיימא

אחת הבעיות המהותיות של מדינת ישראל היא היעדרם של תהליכי חשיבה לטווח ארוך ומדיניות תכנון. ישראל מתנהלת בין קדנציה לקדנציה, ובין החלטה שרירותית של שר פלוני להחלטה הפוכה של השר שיירש אותו. הדבר אינו נובע רק מהתחלופה הגבוהה של הממשלות והגורמים המבצעים, המונעים רציפות חיונית בתהליכי קבלת החלטות ויישומן. הוא נובע גם מהיעדר תרבות של תכנון וחשיבה ארוכת מועד וממערכת מקצועית חסרת שיניים ולעתים נגועה בפוליטיקה. תכנון חייב להיות הכלי הראשי לעיצוב מדיניות. ללא תכנון איכותי, מושכל ואחראי, הרואה את התמונה הכוללת של צרכי העומק של החברה – מתקבלות החלטות פגומות. הדברים אמורים לגבי תכנון גיאוגרפי, אורבני ונופי, אך באותה מידה כוחם יפה ביחס לתכנון כלכלי, חברתי ומדיני-אסטרטגי.

הנסיונות להקים גופים האמונים על תכנון ארוך טווח, כמו מועצה לביטחון לאומי או ההצעה להקמת מועצה כלכלית-חברתית מייצעת לא עלו יפה עד כה. בתחום התכנון והבנייה, אמנם קיימים מוסדות תכנון בעלי מעמד סטטוטורי, אך בגלל הרכבם הלקוי של מוסדות אלה, ריבוי הגורמים האינטרסנטיים בתוכם והנטייה לעקוף את ההחלטות המקצועיות ולהתעלם מתוכניות מתאר ומנהל תקין, פעמים רבות מדי ההחלטות שמתקבלות אינן ענייניות. כך, במקום שגורמים מקצועיים ושקופים, הנותנים ביטוי לציבור ולנציגיו, יקבעו את פניה של ישראל ואת סדר העדיפויות שלה – דמות המדינה נקבעת בחדרי חדרים, לפי אינטרסים ובריתות פוליטיות.

פיתוח מערכות לתכנון המציעות כלים למדיניות הינו חלק מעקרון הפרדת הרשויות ומשלים את עבודת הרשות המבצעת והמחוקקת. כל החלטה תכנונית כפופה להכרעת הדרג הפוליטי הנבחר, והוא זה שמתווה בסופו של דבר את המדיניות. אך מדיניות שמתבססת אך ורק על החלטות פוליטיות, ללא תכנון שמכניס לתוך התהליך את הידע, התפיסות והערכים שהצטברו בעולם המקצועי ובחברה האזרחית, מניבה תוצאות בלתי ראויות, בלתי צודקות ובלתי מקובלות. יש לתת ביטוי ויכולת השפעה ממשית למגוון של גורמים, צרכים וקולות בתוך החברה, ובעיקר לשתף את הנמענים של התכנון, קרי הציבור ונציגיו, בקבלת ההחלטות. כצעד ראשון, **התנועה הירוקה** תחיה את "נציבות הדורות הבאים" בכנסת, שלאחרונה נסגרה, ותביא ולביטולם של אותם מוסדות המיועדים לעקוף תהליך תכנון מסודר ושקול.

נחלת הכלל – הנכסים ששייכים לכולנו

נחלת הכלל היא כל מה שבבעלות כולנו: האוויר, הים, הנחלים, החופים, הרחובות, כיכרות העיר, הגינות הציבוריות והנופים הפתוחים של הארץ. נחלת הכלל שייכת לכל האזרחים, ללא הבדל דת, גזע ומין, היא נשמתה של החברה ונשמתה של הדמוקרטיה. הרי, זו היא ארץ ישראל. אין זכות לשום גורם אינטרסנטי, חזק ועשיר ככל שיהיה, לקחת אותה מאיתנו.

אך נחלת הכלל היא אחת הזירות המופקרות ביותר של החיים הישראליים. היא נתונה בהתקפה מתמדת, מצד הרשויות ומצד גורמים בעלי עניין, כשאידיאולוגיה של הפרטה ללא מעצורים משמשת תירוץ נוח מדי לנגוס במה שייך לכולנו ולהציעו לכל המרבה במחיר. בעלי מפעלים מתירים לעצמם להפוך את המרחב הציבורי לפח אשפה אישי לפסולת וזיהום ולחמוק מעונש, יזמים מקדמים בנייה של פרברים בלתי נחוצים ושכונות יוקרה על גבי דיונות מוגנות ופרחי בר. החופים נסגרים מאחורי גדרות. הרשויות מועלות בחובתן לספק מי ברז ראויים, ומי השתיה הופכים להיות עוד סחורה בתשלום במקום זכות בסיסית של כל אזרח. פוליטיקאים סוחרים בנכסי הכלל ולהעבירם לידיים פרטיות משיקולים זרים, שאינם מובאים לידיעת הציבור.

חוף הים, הגבעה והרחוב אינם רק נדל"ן. אסור למכור את העתיד בשם צרכים צרים ומיידיים. תפקיד המערכת השלטונית הוא לשמור על המרחב הציבורי, ולא למסור אותו לחזקת בעלי אינטרסים על חשבון האזרחים. מים, אוויר נקי ושטחים ירוקים הם זכויות יסוד של כל אזרח, וגורלם של כל אלה רשאי להיקבע רק בשיתוף הציבור ומשיקולים של טובת הכלל.

התנועה הירוקה תפעל להאיץ את הכרזתן של כ-50 שמורות טבע והמחכות לאישור שר הפנים, ותבטיח כי השטחים הפתוחים יישארו, לרבות חופי הים והכינרת יהיו נגישים יותר לציבור.

עיר העתיד, עיר מקיימת

הערים הן המקום שבו רוב תושבי ישראל חיים, מתגוררים, עובדים ומבלים. העיר היא גם צורת היישוב הנכונה ביותר מנקודת מבט אקולוגית ודמוקרטית: היא יעילה יותר מבחינת שטח, חוסכת נסיעות וזיהום אוויר, היא מאפשרת נידודות נוחה, והיא מפגישה בין אנשים, קהילות ותרבויות שונות. אבל העיר הפכה עם השנים למקום המוזנח ביותר בגיאוגרפיה הישראלית: מקום שאנשים רוצים לברוח ממנו, מהערפילי, מפקקי התנועה, מהניכור ומהעליבות. את העיר החליפו הפרברים, הכבישים המהירים והבתים צמודי הקרקע. הללו מכלים את הקרקעות, מסכלים את האפשרות ליצירת מערכת תחבורה ציבורית יעילה, מרוקנים מתוכן את יעדי התכנון והבנייה, ומחריפים את ההפרדה המעמדית והאתנית. ישראל חייבת לעצור את מגמת הפירבור, לחזור ולעודד את היישובים העירוניים ולהפוך אותם מחדש למקום שטוב לחיות בו.

דמיינו עיר עם מרכז תוסס, עסקים מקומיים שהרווחים שלהם נשארים בקהילה, מקום מועדף להולכי רגל ומסלולי אופניים שחוצים את העיר. דמיינו תחבורה ציבורית נקייה שמאפשרת נסיעה מהירה ונוחה ממקום למקום ומערך של תשלומי אגרה בשעות הגודש למי שמגיעים במכוניתם הפרטית מחוץ לעיר. דמיינו אזורי מגורים משולבים עם עסקים, ומכסת דירות מובטחת ומסובסדת לצעירים, לזוגות, למשפחות ולעובדים. דמיינו גינות ציבוריות במרחק חמש דקות מכל בניין וחיי תרבות תוססים. דמיינו עיר שהתשתיות שלה חוסכות אנרגיה, עיר שהפסולת שלה הופכת למשאב כלכלי. דמיינו עתיד אפשרי. הוא קורה בעולם – והוא יכול לקרות גם כאן.

התנועה הירוקה תוביל מהפך ברשויות המקומיות והאזוריות. ניהול התחבורה, העסקים, המגורים, המים, האנרגיה, הגינות, הפסולת ועוד – כל אלה תובעים חשיבה סביבתית בת קיימא – איך לנהל את העולם היום לטובת כל תושבי העיר, היום ובעתיד. על מנת שזה יקרה, על הרשויות לקבל הרבה יותר עצמאות וסמכויות ביצוע בתחום הסביבתי, ועל המדינה לבנות מנגנון של תמריצים לעודד מעבר לעיר ירוקה בכל גווניה. כבר כיום, הערים בעולם וגם בישראל מובילות בתחומן את העשייה הסביבתית ואת מאמצי ההתמודדות עם משבר האקלים. יש להסיר את החסמים הבולמים את המשך התקדמותן בכיוון זה.

שלום – צורך ביטחוני, כלכלי, סביבתי ומוסרי

התנועה הירוקה תומכת בפתרון של שלום בין ישראל לפלסטינים על יסוד העיקרון של שתי מדינות לשני עמים. שלום ישראלי-פלסטיני במתווה של שתי מדינות הוא צורך ביטחוני, כלכלי, חברתי, סביבתי ומוסרי, והוא תנאי חיוני לביטחון המדינה, לשגשוגה וליציבותה. הן הפלסטינים והן הישראלים זכאים לחיות במדינה ריבונית משל עצמם, שבה ינהלו את חייהם, יעצבו את עתידם ויתנו ביטוי לשאיפותיהם ולתרבותם. כדי לסיים את הסכסוך ולהשיג הסדר, על ישראל לנהל משא ומתן אפקטיבי עם הפלסטינים, וכן עם סוריה ועם לבנון.

ישראלים רבים איבדו בשנים האחרונות את האמונה בשלום ובדו שיח. התעצמות הגורמים הקיצוניים, התגברות השנאה וההסתה, עליית האיסלאם הרדיקלי ופיתוח הגרעין האיראני הן סכנות מוחשיות לביטחון מדינת ישראל ולעתיד המזרח התיכון. על כל הסכם מדיני שייחתם בין הצדדים להבטיח את ביטחונם האישי של אזרחי ישראל. על כל הסכם גם לספק ערבויות לביטחונה של מדינת ישראל מפני איומים אסטרטגיים על קיומה בטווח הקצר ובטווח הארוך.

הסכסוך הישראלי-פלסטיני, הכיבוש והאלימות ממיטים במשך דורות סבל קשה על שני העמים. העוני, המצוקה היומיומית, הפגיעה בזכויות האדם ושיבוש מערכות החיים של החברה הפלסטינית מחד; הפיגועים, ירי הרקטות והאיומים הביטחוני מאידך – כל אלו יוצרים עוול אנושי חריף שחייבים להפסיקו.

הסדר ישראלי-פלסטיני הוא בר השגה. קווי המתאר של ההסדר שורטטו במהלך סבבי המשא ומתן הפורמליים שנערכו עד כה בין שני הצדדים אך לא הגיעו למיצוי, וביזמות שלום בלתי פורמליות של גורמים בחברה האזרחית. סקרי דעת קהל מראים כי עקרונות אלה מקובלים על רוב גדול באוכלוסייה הישראלית, ועל בסיסם יש לחתור להשגת פתרון מדיני מוסכם.

על פי התפיסה הירוקה, ביטחון אינו רק עניין צבאי. עלינו להרחיב את הראייה הביטחונית כך שתכלול את כל ההיבטים והגורמים שקיומנו מושפע מהם ותלוי בהם, ובראשם משק המים ומשק האנרגיה. הידלדלות מקורות המים במזרח התיכון, שינויי האקלים שיפגעו

ביבולים ויאיימו על ערי החוף, האמרת מחירי המזון והאנרגיה - כל אלו הינם איומים אסטרטגיים לשלום וליציבות במזרח התיכון, שאינם חמורים פחות מהאיומים הצבאיים. לטבע אין גבולות, והזיהום אינו נעצר בשעריה של ישות מדינית כזו או אחרת. על כן, התמודדות יעילה עם האתגרים הסביבתיים צריכה להיעשות בשיתוף פעולה אזורי.

גם בריאות הציבור היא ביטחון: יותר אנשים מתים בשנה בישראל ממחלות הקשורת בזיהום אוויר מאשר מאירועים ביטחוניים ומתאונות דרכים גם יחד. הרעלים במזון, במים, בקרקע ובאוויר מסכנים את חייהם ובריאותם של אזרחי ישראל כולם, ולכן הינם סכנה ביטחונית.

לא משאירים אף ילד מאחור

אחת הקלישאות החבוטות ביותר היא שהחינוך הוא הדבר הכי חשוב. אלא שמאחורי ההצהרות היפות, מסתתרת אמת מרה למדי: מערכת החינוך בישראל מתפוררת, שוקעת בבינוניות, בהישגים נמוכים ובפערים מחריפים. שלא כפי שמציע האוצר ועדות המנותקות מהמתרחש בפועל בבתי הספר כועדת דוברת, הפתרון למשבר החינוך בישראל אינו ניהולי, ואסור שיעשה ברוח ההפרטה. לא מעבר לחוזים אישיים, למשכורות דיפרנציאליות וליגמישות" בפיתורי מורים יצילו את החינוך. גם לא העברת מרכז הכוח למנהלים על חשבון סמכות משרד החינוך, לא כניסת גורמים פרטיים וכסף אינטרסנטי לבתי"ס, וודאי שלא קידום מקצועות "מועילים" כמו שיווק ופרסום במקום המקצועות ההומניים. אין פתרונות קסם למשבר החינוך, אין ולא יהיו הברקות גאוניות של ועדות. הטיפול בחינוך ידרוש משאבים רבים, יהיה ארוך, מתסכל לעתים, מערכתי ונקודתי במשולב.

רבבות מורים הוכיחו בשביתה האחרונה את מחויבותם לחינוך איכותי ושיוויוני לכל ילד. יש לאפשר להם למלא את תפקידם ולשתף אותם בכל רפורמה בבתי הספר. כדי לתגמל את המורים על עבודתם ולמשוך את הטובים להוראה ולניהול יש להעניק להם משכורות נאותות וכיתות עם מספר סביר של תלמידים. הצלחת בית הספר עוברת דרך המחנכים, אבל הצלחת החינוך עוברת דרך הבית, ובתי הספר ייכשלו אם לא יהיה ליווי מתמיד של משפחות התלמידים. אף ילד, אף בית ספר, אף קהילה ואף יישוב אינם צריכים לשלם בעתידם על תנאי פתיחה קשים. יש בישראל פער אדיר בין בתי הספר החזקים לחלשים, שמנציח ומעמיק את הפערים החברתיים, ומעביר אותם לדור הבא. באמצעות תוכנית חינוך לאומית של טיפול אישי בתלמיד והשקעה מרוכזת בבתי ספר וביישובים שזקוקים לקידום, ישראל צריכה להקפיץ למעלה את מי שהושארו מאחור.

לעולם של המאה ה-21 דרושים אזרחים מוכשרים, יצירתיים ורחבי אופקים. לא נכון לבחור, כפי שיש מי שטוענים היום, בין הקניית ידע לבין פיתוח חשיבה. שניהם דרושים כאחד. אנו צריכים לחזור ולפתח את העולם הערכי של הילד, את חוש הביקורת, האחריות החברתית והאזרחית שלו, את הסקרנות שלו ואת היצירתיות שלו. ההכשרה לפרנסה היא רק ממד אחד של החיים, חשוב ככל שיהיה. אנו צריכים יותר ספרות, יותר כתיבה, יותר אומנות, ויותר התבוננות בעולם והשתאות נוכח הקיום. בתי הספר צריכים לחנך את האדם כשלמות.

הקריסה הכספית של האוניברסיטאות היא עוד סממן של משבר החינוך. עלינו להחזיר את המצוינות באוניברסיטאות הישראליות ליושנה – לאפשר לסטודנטים חינוך מסובסד, ולא להשאירם שאין להם יכולת, חינוך בחינם. יש צורך להנהיג שיעורי חובה במדעי הטבע והחיים לכל אלה שלומדים מדעי הרוח והחברה - ושיעורי חובה במדעי הרוח והחברה, לכל מי שלומד מדעי הטבע והחיים. השאלות החברתיות של ימינו דורשות ציבור שיש לו כלים להתמודד עם המורכבות של העולם

יהודים ויהדות – דיאלוג במקום קיטוב

יש וימשיכו להיות בישראל מחלוקות פוליטיות, מתחים בין השקפות שונות וויכוח על מקומה של הדת בחיים הציבוריים. אך השסע בין דתיים לחילונים בישראל טופח והועצם מעבר למידותיו הריאליות, מסיבות לא ענייניות ובשל אינטרסים פוליטיים של גורמים שהפקיעו לעצמם את הזכות לדבר בשם המגזרים. חלק ניכר מהמחלוקות יש להוסיף וללבן במישור הפוליטי והציבורי, ובסופו של דבר גם להגיע להכרעות. אך אסור שהשיח הדתי-חילוני בישראל יתנהל כהורדת ידיים. אפשר למתן את המתחים, להגיע להסכמות ולנהל דיאלוג אחר בין הקבוצות.

איש באמונתו יחיה, ויש זכות לכל קהילה לבטא את אמונתה בדרכה. יש למסורת הדתית הרבה מה ללמד אותנו על חיים בני קיימא, על שימור העולם הנברא, על צניעות ועל סולידריות. מנהגים הנטולים מן המסורת, כמו קביעת השבת כיום מנוחה בשבוע, אינם רק מצווה דתית, אלא גם ערך חברתי ומוסרי. התנועה הירוקה תתמוך בשמירת יום השבת כיום מנוחה – יום בשבוע עם אופי קהילתי ותרבותי, כאשר תחברה ציבורית תאפשר ניידות למי שרוצה להגיע לאירועי תרבות ומקומות בילוי. השבת היא רק דוגמה אחת לאופן שבו ראיית העולם הדתית וראיית העולם הסביבתי וההומניסטי עשויות לפגוש זו את זו. בד בבד, לכל אדם באשר הוא יש זכות לבחור את הדרך שבה הוא מתחנך ונקבר. אלה הם הרגעים האינטימיים ביותר במעגל החיים, ויש לאפשר לכל אדם לקיים טקסים אלה לפי אמונתו.

כן רב תרבותיות - לא סקטוריאליזם

החברה הישראלית היא רב-תרבותית. יש בה יהודים וערבים, דתיים וחילוניים, אשכנזים וספרדים, שמאל וימין. הרבגוניות התרבותית היא נכס ולא נטל, והיא שהופכת את ישראל למדינה מרתקת, מאתגרת ומפורה את הדמיון. עם זאת, רב-תרבותיות אסור שתהפוך לסקטוריאליזם, ומדינה מגוונת אינה שם נרדף למדינה משוסעת ומקוטבת. הנזק של הגישה הסקטוריאליזם הוא אובדן היכולת של הקבוצות השונות לנהל דו שיח ממשי זו עם זו, והגרוע מכל: לשלב כוחות בעיצוב העתיד המשותף שלהן כחלק מחברה אחת. האיבה, חוסר הסובלנות וההתבדלות המגזרית משתקות את יכולתה של המדינה לנהל מדיניות אוניברסלית ולפעול להגשמת המטרות החשובות באמת של החברה - אלו שנוגעות במרקם החיים עצמו: הזכות לחינוך, הזכות לרווחה, הזכות לבריאות ולכבוד האדם.

עם זאת, רחוק מכותרות העיתונים ומהצהרות הפוליטיקאים שמקצינות את ההבדלים, במקומות שונים ברחבי הארץ יש אנשים שמתעייפים ממה שמפריד, ומחפשים את מה שמאחד. התנועה הסביבתית בישראל היא אחד מן המקומות האלה, והיא מבשרת על האפשר. כולנו אזרחים. כולנו "בעלי מניות" בחברה, שיש להם עניין בהצלחתה. כולנו ילדים של הורים, והרבה מאיתנו הורים של ילדים. כולנו דואגים לעתיד, וכולנו קשורים לפיסת הקרקע הזאת, שיותר מדי נלחמו עליה, ופחות מדי שמרו עליה. עתידנו משותף. נשגשג ביחד, או לא נשרוד בכלל.

יש צורך בדיון פתוח ודמוקרטי בין הקבוצות בחברה, ובערוצים לדבר על המשותף בינינו, בלי לכפות דבר זה על זה ובכבוד הדדי. יש ערכי יסוד שהם הבסיס לשותפות שלנו – ותוכנית הליבה בבתי הספר של כל הקבוצות והזרמים היא ביטוי חיוני לטיפוח המכנה המשותף. שלא כמו אלה המאמינים שדמוקרטיה היא משחק כוח שבו כל רווח של צד אחד הוא תבוסה של הצד השני, **התנועה הירוקה** סבורה שדמוקרטיה אמיתית דורשת שיח הוגן ושיויוני בין כל חלקי החברה, על מנת להגיע להסכמות המקובלות על כולם לאור היעדים המשותפים.

רוב ומיעוט במדינה דמוקרטית

מדינת ישראל היא ביתו הלאומי של העם היהודי. השפה העברית, התרבות העברית, הזהות היהודית, החגים והקשר המיוחד עם התפוצות היהודיות בעולם – כל אלה מבטאים את מהותה זו של ישראל. בה בעת, ישראל חייבת להיות גם מדינתם של כל אזרחיה. לא צריכה להיות סתירה עקרונית בין שתי הגדרות אלה – אם כי זו למרבה הצער אינה המציאות בפועל. האזרחים הערבים בישראל מופלים לרעה, וסובלים מאי-צדק כלכלי, חברתי וסביבתי. גם בפתח המאה ה-21 עשרות אלפי ישראלים חיים ביישובים בלתי מוכרים, בלי חשמל ומים זורמים. האזרחים הערבים סובלים מהפליה בהקצאת קרקעות למגורים ולחקלאות, מהפקעת אדמות, מתת-פיתוח של תשתיות פיזיות, מאפליה בשוק העבודה, במערכת החינוך ובאקדמיה. מצב זה הוא שורש המתחנות בין יהודים לערבים בישראל, והוא שומט את הקרקע תחת הגדרתה כמדינה דמוקרטית. לכל אזרח ולכל קבוצה במדינת ישראל יש זכות שווה לחינוך, לבריאות, לתשתיות ראויות, לשוויון בהזדמנויות לפרנסה ולביטוי תרבות של שפתם ומורשתם. חובתה של המדינה להבטיח את מימוש הזכויות האלה ללא תירוצים.

בדמוקרטיה יש זכויות קיבוציות למיעוטים וזכות לשמר ולפתח את המורשת התרבותית שלהם. במקביל, כל אזרח חייב להדגים מחויבות ונאמנות למדינה ולעתידיה. ישראל אינה עושה די על מנת לאפשר לקהילות בתוכה לבטא את זהותן באופן שבו הן בוחרות. מערכת החינוך

הערבית זכאית ללמד ולקדם את התרבות וההיסטוריה הפלסטינית והערבית. זאת, כמו כל בתי הספר במדינת ישראל, לצד ליבה משותפת שמבטאת את הערכים המשותפים לכל אזרח במדינה.